

ВЛИЯНИЕ НА ВОЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЯ ВЪРХУ СИСТЕМАТА ЗА КОМАНДВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА РУСКИТЕ ВЪОРЪЖЕНИ СИЛИ

доц. д-р Пламен Николов Богданов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

INFLUENCE OF THE MILITARY ORGANIZATION OF THE RUSSIAN FEDERATION ON THE COMMAND AND CONTROL SYSTEM OF THE RUSSIAN ARMED FORCES

Assoc. Prof. Plamen Bogdanov, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: *The paper analyzes the military organization of Russia at the end of the 20th and the beginning of the 21st century. The influence of the military organization on the development of the command and control system of the Russian armed forces is studied.*

Key words: *Russia, organization, armed forces, command, control.*

Увод

През 90-те години на XX век настъпва рязка промяна на военнополитическата обстановка в света и по-конкретно в Европа и на Балканите. Същевременно, отпадането на военното противопоставяне, намаляването на нивото на конфронтация в световен мащаб, както и на вероятността от широкомащабен военен конфликт с използване на ядрено оръжие довежда до повишаване на опасността от възникване на конфликти с ниска и средна интензивност, както и на вътрешнодържавни въоръжени конфликти.

Срещата на високо равнище на САЩ и СССР на о. Малта през 1991 г. официално поставя край на Студената война. Все още силният Съветски съюз запазва като стратегически сфери на влияние Куба, Северна Корея и Югославия. В края на 1991 г. обаче Съветският съюз се разпада и от световен лидер (вече) Русия се превръща в регионална сила, която със затруднения се справя с вътрешните си проблеми.

Промените в сферата на международната сигурност водят до трайни положителни тенденции и настъпва т.нар епоха „след Студената война“.

Постепенно обаче, след благоприятното развитие на международните отношения през 90-те години на XX век, през второто десетилетие на XXI се наблюдава влошаване на глобалната среда за сигурност. Сред причините за това са руско-грузинският конфликт през 2008 г., смяната на властта в Украйна през 2013 г., анексирането на Крим от Русия през 2014 г.

В обстановка на крайно политическо и идеологическо противопоставяне между Русия и Запада, създадена в края на 2021 и началото на 2022 г., на 24 февруари 2022 г.

руският президент Путин обявява, че е разпоредил започване на Специална военна операция с цел защита на хората, които 8 години са подложени на издевателства от режима в Киев (имайки предвид населението на самопровъгласилите се през 2014 г. Донецка и Луганска народни републики в части от едноименните украински области), както и демилитаризиране и денацифициране на Украйна. Същият ден Русия започва пълномащабна военна операция срещу Украйна. В руската агресия участват всички видове въоръжени сили, които срещат решителната съпротива на украинските войски.

През целия период от създаването на Руската федерация до войната в Украйна (включително в хода на нейното провеждане) са проведени редица реформи и организационни промени в руските въоръжени сили. Това оказва различно влияние върху тяхната система за командване и управление, както и върху боеспособността им.

1. Военна организация на Руската федерация в края на ХХ и началото на ХХІ век

След разпадането на Съветския съюз в края на 1991 г., с указ на първия руски президент Борис Елцин от 7 май 1992 г. е създадено Министерство на отбраната и всички военни формирования на територията на бившата Руска съветска федеративна социалистическа република са трансформирани във Въоръжени сили на Руската федерация.

Започват и промените в организацията на руските въоръжени сили.

През август 1992 г. с указ на президента на Руската федерация са създадени първите Военно-космически сили (ВКС) към Министерството на отбраната на Руската федерация.

С цел повишаване на ефективността на военно-космическата дейност на 1 ноември **1997 г.** са създадени **Ракетно-космически войски**, в чийто състав са включени *Ракетните войски със стратегическо предназначение* (РВСП), формираните *Военно-космически сили* и *Войските за ракетно-космическа отбрана*. Останалата част от Войските за ПВО на страната преминава към ВВС.

Много скоро след встъпването си в длъжност президентът Владимир Путин утвърждава с декрет номер 24 от 10.01.2000 г. променен вариант на първата Концепция за национална сигурност на Руската федерация от 1997 г.

Силно критични са оценките в концепцията за състоянието на руските въоръжени сили и за руската военна промишленост.

Скоро след утвърждаването на новата Концепция за национална сигурност, на 21 април 2000 г., президентът Владимир Путин утвърждава и нова Военна доктрина на Руската федерация.

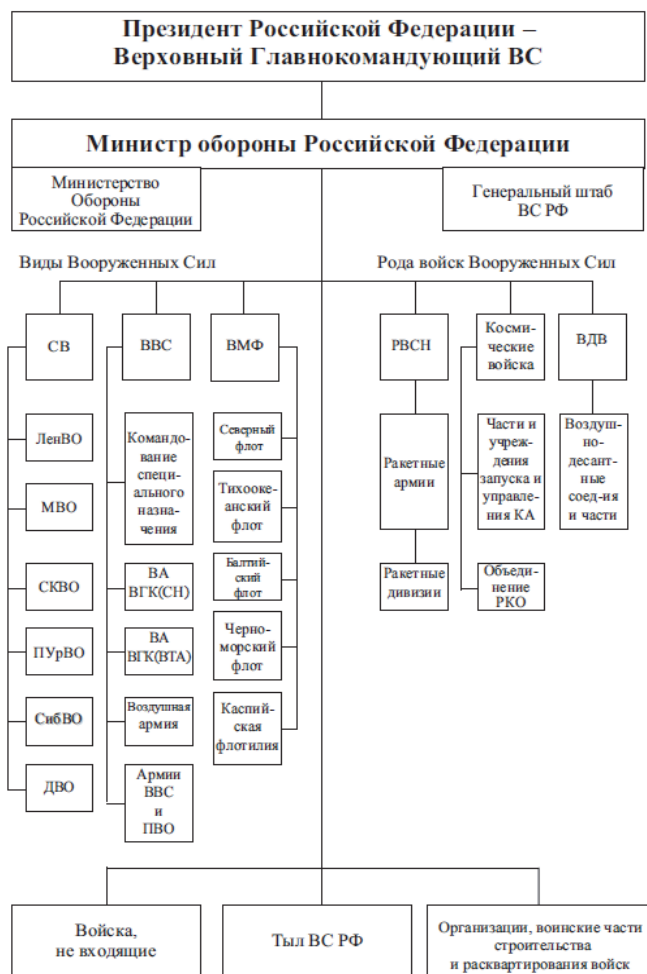
Съществени са няколко важни заявления в увода към доктрината, сред които, че тя е документ на преходния период – период на изграждане на демократична държавност, многосекторна икономика, преобразуване военната организация на държавата, динамична трансформация на системата на международни отношения.

През 2001 г. процесът на организационни промени във въоръжените сили (ВС) на Руската федерация продължава с нов етап, когато е въведена структура с три вида ВС – Сухопътни войски (СВ), Военновъздушни сили (ВВС) и Военноморски флот (ВМФ).

Преди това, от съществуващите от 1959 г. в СССР пет вида въоръжени сили (СВ, ВВС, ВМФ, Ракетни войски със стратегическо предназначение (РВСП) и Войски за ПВО на страната), през 1997 г. в Русия се преминава към структура с четири вида ВС (СВ, ВВС, ВМФ и новосъздадените Ракетно-космически войски).

Поради нарастване на ролята на космическите средства в системата за национална сигурност с указ на руския президент от 24 март **2001 г.** са създадени **Космически войски** като нов самостоятелен род войски на централно подчинение. С указа формираните през 1997 г. Ракетно-космическите войски са разделени на РВСП (самостоятелен род войски) и на Космически войски. В състава на последните са включени не само частите и обектите на бившите Военно-космически сили, които подготвят, извеждат в орбита и управляват полета на КЛА с военно предназначение, но и Войските за ракетно-космическа отбрана (системи за ранно откриване и предупреждение, за ПРО, за контрол на космическото пространство и за противокосмическа отбрана) [8].

Ядро на военната организация на Русия и основа за осигуряването на военната сигурност са Въоръжените сили на Руската федерация. Обобщена структура на ВС на РФ до 2010 г. е показана на фиг. 1 [7].

Фигура 1. Структура ВС на РФ до 2010 г.

2. Развитие на системата за командване и управление на руските въоръжени сили през второто и третото десетилетие на XXI век

В края на 2008 г. са инициирани реформи и модернизация на руските въоръжени сили. Военното ръководство в Москва отделя сериозно внимание на подобряването на командването и управлението както чрез опростяване на организационната структура, така и чрез използване на модерни технологии.

На 14 октомври 2008 г. министърът на отбраната Анатолий Сердюков обявява утвърдения от президента документ „Перспективен облик на Въоръжените сили на Руската федерация и приоритетни мерки за неговото формиране от 2009 до 2020 г.“. В документа е предвидена безпрецедентна реорганизация на въоръжените сили.

Реформите включват реорганизация и съкращаване на органите за централно военно управление и значително съкращаване на ролята на командванията на видовете въоръжени сили.

Извършен е преход от четири нива в командната структура на въоръжените сили (военен окръг – армия – дивизия – полк) на три нива: военен окръг – оперативно командване – бригада.

Съкратена е съществено и числеността на въоръжените сили на Русия.

Безпрецедентно е съкращението на офицерския състав. Предвидено е офицерските длъжности от 355 хиляди да бъдат намалени на 150 хиляди, а само най-ниските длъжности (за лейтенант) да бъдат увеличени от 50 на 60 хиляди. Планирано е броят на частите и съединенията в Сухопътни войски да бъдат намалени 11 пъти – от 1890 на 172, във ВВС – от 240 на 120, а във ВМФ – от 240 на 123 [2].

Съществени са промените в Сухопътните войски. Те преминават на бригадна организация с премахване на звената дивизия и полк. Ликвидирани са кадрираните съединения и остават само тези от силите с постоянна готовност. Предвижда се от 23 мотострелкови и танкови дивизии, ракетни и артилерийски полкове, части на инженерните войски, за ПВО и други за осигуряване да бъдат създадени 39 общо-войскови бригади, 21 бригади на ракетните войски и артилерията, 12 бригади за връзка и две бригади за радиоелектронна война.

Реорганизирани са Военовъздушните сили и Противовъздушната отбрана като са премахнати армиите, корпусите, дивизиите и авиационните полкове и се преминава към система с авиационни бази и бригади за въздушно-космическа отбрана.

Системата на военното образование също е реформирана чрез окрупняване и трансформация на 65 военни учебни заведения в десет окупирани научно-учебни центрове. Реорганизирана е системата за мобилизация с отмяна на концепцията за масова мобилизация и системата за подготовка на резервисти.

Преминава се към аутсорсинг (от граждански организации) на системата за осигуряване и обслужване на въоръжените сили и към 5-дневна работна седмица.

Стартира и мащабна програма за превъоръжаване на въоръжените сили с нови образци въоръжение и военна техника, като за целта за периода от 2011 до 2020 г. са планирани 19 трлн. рубли (613 млрд. долара).

Въпреки несъгласието на офицерския състав голяма част от реформите са изпълнени.

През 2010 г. е въведена нова единна система за военно-административно деление на територията на Руската федерация от шест на четири военни окръга: Южен, Западен, Централен и Източен (карта 1).

Карта 1. Схема на териториалното деление на РФ на военни окръзи

Военият окръг на ВС на РФ е основна военно-административна единица на РФ, оперативно-стратегическо териториално обединение на въоръжените сили.

Той е предназначен за осъществяване на мероприятията по подготовка за въоръжена защита и за въоръжена защита на РФ, цялостта и неприкосновеността на нейната територия в определени граници на отговорност.

В състава на военния окръг влизат органи за военно управление, групировките на обединенията, съединенията и частите на всички видове въоръжени сили и родове войски, организации на Въоръжените сили и военни комисариати, намиращи се на неговата територия.

Военият окръг (оперативно-стратегическото командване) осъществява управление на междувидовите групировки войски (сили) с общо предназначение, а също и планиране и организация на мероприятията по съвместна подготовка с другите войски, военни формирования и органи за осигуряване на военна сигурност в установените граници на отговорност с отчитане на техните задачи.

Фигура 2. Военна организация на Руската федерация към 2012 г.

На фиг. 2 е показана военната организация на Руската федерация към 2012 г. Военната организация на държавата включва Въръжените сили на Руската федерация, които са нейно ядро и основа за осигуряване на военната сигурност, други войски, военни формирования и органи, предназначени за изпълнение на задачи по военната сигурност с военни методи, а също и органи за управлението им [7].

На 1 декември 2011 г. на основата на Космическите войски и структурите на ПВО и на ПРО в Русия са създадени Войски за въздушно-космическа отбрана. С това се цели функционално интегриране на силите и средствата на ВС, способни да водят борба със средствата за въздушно-космическо нападение на други държави.

В края на 2014 г. в арктическата зона на основата на Северния флот започва да функционира Обединено стратегическо командване „Север“, което приема в състава си съединения, части и кораби от Западния, Централния и Южния военен окръг. Формират се групировките на войските на новото командване на островните територии на Русия в Арктика, включително на Нова Земя, Новосибирските острови, остров Врангел и нос Шмидт – сухопътната с две арктически мотострелкови бригади, а военновъздушната с 13 летателни площадки, един авиационен полигон и 10 позиции за радарни постове и пунктове за насочване на авиацията [6].

В посока на опростяване на организационната структура на въръжените сили от 1 август 2015 г. започва да функционира нов вид въръжени сили – **Въздушно-космически сили (ВКС)** на Русия, след обединяване на *Военновъздушните сили (ВВС)* и *Войските за въздушно-космическа отбрана (ВКО)*. Организационно новият вид въръжени сили се състои от *три вида сили: ВВС, войските за противовъздушна отбрана (ПВО) и противоракетна отбрана (ПРО), както и космическите войски*. Така, новата структура включва всички родове авиация, сили за ПВО и ПРО, както и формированията на космическите сили, отговарящи за извеждането в орбита и управлението на военни космически апарати.

С тази реорганизация, от 2015 г. ВС на Русия включват три вида въръжени сили – СВ, ВКС и ВМФ, два самостоятелни родове войски – РВСП и Въздушно-десантни войски (ВДВ), и Специални войски.

Така, в края на второто десетилетие на ХХІ век командната структура на Въръжените сили на Русия включва три нива:

- стратегическо – обединени стратегически командвания;
- оперативно – армии;
- тактическо – бригади.

Формированията на видовете въръжени сили организационно и териториално са включени в състава на пет обединени стратегически командвания:

- Обединено стратегическо командване на войските на Западния военен окръг (Санкт Петербург);
- Обединено стратегическо командване на войските на Южния военен окръг (Ростов на Дон);
- Обединено стратегическо командване на войските на Централния военен окръг (Екатеринбург);
- Обединено стратегическо командване на войските на Източния военен окръг (Хабаровск);
- Обединено стратегическо командване „Север“ (Североморск).

Другото важно направление при провеждането на реформите след 2008 г. за развитие на системата за командване и управление е използването на модерни технологии. Ключов компонент в този процес е разработването и въвеждането на автомати-

зирани системи за командване и управление като част от усилията за придобиване на мрежово-центрични военни способности [13].

В новата Военна доктрина на Русия, утвърдена от президента Путин на 26 декември 2014 г., като основна задача на строителството и развитието на ВС е определено привиждането на тяхната структура, състав, численост и оборудване със съвременни (перспективни) образци въоръжение, военна и специална техника в съответствие с прогнозираните заплахи, съдържание и характер на военните конфликти, задачи в мирно време, в периода на непосредствена заплаха за агресия и във военно време, а също и с политическите, социално-икономическите, демографските и военно-техническите условия и възможностите на РФ [1].

Важна отправна точка за разбиране на променящия се характер на войната и един от главните двигатели за трансформиране на руската военна теория, концепции на операциите, организационна структура и строителство на въоръжените сили става руската операция в Сирия, започнала през 2015 г. Възгледите за „Разузнавателно-ударен комплекс“ – комбинирана оръжейна система от системи, която свързва различните видове разузнаване и наблюдение (ISR), командването и управлението, и прецизния далекобоен огън, се превръщат в постоянна тема при изграждането на руските въоръжени сили. Основните усилия за модернизиране на армията са фокусирани върху усъвършенстване на способностите за разузнаване, командване и управление, и огневи на разузнавателно-ударния комплекс. Руската терминология дефинира този феномен на оперативно-стратегическо ниво като разузнавателно-ударни, а на оперативно-тактическо ниво като разузнавателно-огневи комплекси. Отчетени са грешките на руската армия във войната в Грузия – дефицит на високоточни боеприпаси, невъзможност за водене на мрежово-центрична война, поради ниско ниво на командване, управление, комуникации, компютри, разузнаване и наблюдение (C4ISR) и недостатъчен капацитет за водене на война с комбинирани оръжия. За преодоляването им се разчита на постиженията на революцията на информационните технологии във военното дело [10].

В хода на продължаващите усилия на Русия да въведе прецизни технологии, основното предизвикателство за реформирането на способностите за ISR е осигуряването на цели за точна стрелба. Голяма част от поуките по отношение на ISR са свързани с това как Командването на Силите за специални операции, флотилията от безпилотни летателни апарати (БЛА) и орбиталната групировка на руската Глобална навигационна сателитна система GLONASS да генерират списък на цели за поразяване в реално време.

Всички родове войски, участващи в операцията, са използвали безпрецедентен (по типове и численост) флот от БЛА за разузнаване, нанасяне на удари и радиоелектронно подаване. Руското висше командване предвижда БЛА да бъдат неразделна част от всички бъдещи бойни действия за всички видове въоръжени сили [5]. ГЛОНАСС е подпомагала осигуряването на цели за морски, въздушни и наземни прецизни системи и е подобрявала точността на ударите с неуправляеми боеприпаси. Руските експерти осъзнават ограниченията на системата за командване и управление и са препоръчали на руското военно ръководство да даде приоритет на по-нататъшното ѝ усъвършенстване. Най-големият проблем в Сирия е била способността за бързо затваряне на веригата „сензор – огнево средство“ и за поразяване на малки маневриращи цели на по-големи разстояния, едновременно с намаляване на мащаба на безразборния обстрел. Бъдещата модернизация в областта на ISR вероятно ще бъде насочена към решаването на тези задачи [10].

Според руски военни експерти руските войски са демонстрирали в Сирия две способности, които ще бъдат важни и в бъдещи войни – цялостна интегрирана командна структура и способност за бързо формиране на гъвкав, за конкретния случай, експедиционен военен щаб. Оценява се, че тези две способности са позволили успешно постигане на превъзходство в управлението и са допринесли пряко за успеха на военните операции [12].

По информация от руски публикации в условията на новата военна доктрина от 2015 г. въоръжените сили на Русия работят в единно информационно пространство на автоматизирани системи за управление на войските (АСУВ). Взаимодействието между видовете въоръжени сили и родове войски се осъществява и координира от Национален център за управление на отбраната (НЦУО) в Москва, който застъпва в бойно дежурство на 1 декември 2014 г.

Според руски експерти, Концепцията за мулти-домейновото сражение, одобрена от Конгреса на САЩ през 2018 г., повтаря руската идея за единно информационно пространство за управление на войските. Счита се, че руската АСУВ и НЦУО са получили бойно кръщение във войната в Сирия, където именно тясната координация на ограничени контингент от Въздушно-космическите сили с видовете въоръжени сили и родовете войски на Русия е осигурила победата над групировките на терористите, при това неутрализирайки стратегията за мрежово-центричната война [4].

Все пак се счита, че мулти-домейновата структура на американската концепция за мулти-домейновите операции е построена на друг йерархически принцип, който в системите за управление ще използва технология с изкуствен интелект. Руските АСУВ се зараждат на средно (оперативно-тактическо) ниво в йерархията за управление и могат да доразвият цялата система както надолу (към тактическото ниво на управление), така и нагоре (към стратегическото звено на управление) [3].

В края на второто десетилетие на XXI век мрежово-центричните способности все още не са постигнати в цялата структура на силите, но има определен прогрес във всички видове въоръжени сили и родове войски, които все повече се свързват в интегрирано информационно пространство. Нова Автоматизирана система за командване и управление (АСУ) е въведена в Западния военен окръг (с Обединено стратегическо командване в Санкт Петербург). Нейното предназначение е да свързва всички нива на командване и управление – от стратегическото до тактическото, и да предоставя на командирите възможност за вземане на решение в реално време. Тестовите на последната версия на тази АСУ, създадена на основата на системата „Акация-М“, започват в началото на 2019 г. в 1-ва Гвардейска танкова армия, а в последствие новата АСУ е въведена в 6-а Общовойскава армия (и двете от състава на Западния военен окръг).

Счита се, че новата система е изградена на мрежово-центричния принцип на управление, при който всички структурни елементи са свързани заедно и осигурява затворени високоскоростни комуникации за непрекъснато получаване на информация от Националния център за управление на отбраната, както и от други командвания. Руски специалисти твърдят, че това намалява времето на командния цикъл два или три пъти. Новата АСУ използва всички видове комуникации – проводни, радио, радиорелейни и сателитни, едновременно с достъп до Глобалната навигационна сателитна система GLONASS [13].

Плановите са новата АСУ да бъде приета на въоръжение във всички видове въоръжени сили, за да се преодолеят проблемите с интегриране на различните АСУ, използвани във видовете въоръжени сили и родове войски.

Очаква се по-нататъшно развитие на АСУВ и включване към тях на нови видове високоточни оръжия (ВТО) и хиперзвукови оръжия в перспектива за неутрализиране и на други стратегии, освен американската концепция за мулти-домейновото сражение, понеже те позволяват да се даде отпор на всеки агресор, да се нанесе ответно-срещен удар по местата за изстрелване на средства за поразяване и по пунктовете за управление, където се взема решение за това.

В хода на войната на Русия в Украйна, започнала на 24 февруари 2022 г., промените в командната структура и системата за командване и управление на руските въоръжени сили продължават.

Липсата на решителни руски успехи в началния период на войната според военни експерти се дължи на редица причини. На първо място това е неподходящата командна организация на руските войски, които се командват от щабовете на четирите военни окръга а те участват с формирования от различните видове въоръжени сили и родове войски. Така, през първите 45 дни на войната руската армия няма централен координиращ щаб и единен командващ. Освен това, основната организационна единица е батальонната тактическа група, която е стара организационна структура и не съответства на настоящата организация на руските въоръжени сили. Всичко това прави действията на руските войски неефективни и налага извършване на количествени и качествени промени в състава на въоръжените сили като цяло.

В началото на 2023 г. е планирано до 2026 г. въоръжените сили да нарастнат от 1,15 млн. на 1,5 млн. души. Предвижда се възстановяване на съществували преди два военни окръга – Московски и Ленинградски, формиране на нов армейски корпус в Карелия (на границата с Финландия) и създаване на 12 нови маневрени дивизии – мотострелкови и десантни, след реорганизиране на съществуващи бригади.

Така, планираните промени показват ускорен преход от бригадна отново към дивизионна организация на военните съединения, което да даде по-голяма самостоятелност на частите.

Малко по-късно, през пролетта на 2023 г., в руските медии се появява информация и за предстоящи промени в организацията и използването на ВМФ на Русия. Предвижда се флотите да бъдат изведени от подчинение на командващите на военните окръзи и да бъдат върнати на пряко подчинение на главнокомандващия ВМФ. Счита се, настоящата система за управление с подчинение на флотите на командващите на военни окръзи е показала своята неефективност и са необходими корекции [9].

Заключение

Въоръжените сили на Руската федерация са ядро на нейната военна организация и основата за осигуряване на военната сигурност на държавата. Ефективността на действията на въоръжените сили зависи в голяма степен от тяхната организация. От друга страна, както се вижда от посоченото по-горе, организационната и командната структура на войските оказва съществено влияние върху системата за командване и управление. По този начин промените в организационната структура на въоръжените сили, извършвани както в мирно време, така и по време на война, налагат и промени в системата им за командване и управление. Сериозните промени в хода на военен конфликт обаче показват недостатъци в мирновременното изграждане и подготовка на въоръжените сили.

Благодарности: Този доклад е изготвен с подкрепата на Министерството на образованието и науката в изпълнение на Национална научна програма „Сигурност и отбрана“, одобрена с Решение на Министерския съвет № 731 от 21.10.2021 г. и съгласно Споразумение № Д01-74/19.05.2022 г.

Литература:

1. Военная доктрина Российской Федерации, Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 26 декабря 2014 г., с. 17-19.
2. Гольц, Александр. Военная реформа и российский милитаризм, Uppsala University, 2017, ISBN 978-91-554-9936-5, с. 128.
3. Леонков, А. Армия США должна: топить, нейтрализовать, сбивать и лишить. И это Multi-Domain Battle по-американски?, журнал „Арсенал Отечества“, 9 апреля 2021.
4. Леонков, А. А2/AD: Стратегия глобального американского облома, журнал „Арсенал Отечества“, 18 марта 2020.
5. Михайлов, Антон. Използване на безпилотни летателни апарати при разузнаване с хора съгласно военната доктрина на САЩ, Сборник доклади от Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия“, 2020, Първа част, София: Военна академия „Георги Стойков Раковски“, 2020, ISBN 978-619-7478-57-0, с. 91.
6. Националният център за управление на отбраната на Русия застъпи на бойно дежурство, cross.bg, 2 декември 2014. //https://www.cross.bg/ypravlenie-otbranata-gysiya-14442092.html/ - достъпно на 15.07.2023 г.
7. Остапенко, О. Н., С. В. Баушев, И. В. Морозов. Информационно-космическое обеспечение группировок войск (сил) ВС РФ, Учебно-научное пособие, Санкт-Петербург: Издательство „Любавич“, 2012.
8. Пенев, П. Космос и сигурност, Велико Търново: ИК „Витал“, София, 2014, с. 145-146.
9. Христов, Иван. Четирите руски флота преминават в подчинение на главното командване на ВМФ, Агенция Фокус, 24.04.2023. //https://www.focus-news.net/povini/mejdunarodni/ – достъпно на 12.07.2023 г.
10. Adamsky, Dmitry (Dima). Russian Lessons from the Syrian Operation and the Culture of Military Innovation, Marshall Center Security Insight, no. 47, February 2020. https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/russian-lessons-syrian-operation-and-culture-military-innovation/ - достъпно на 17.07.2023 г.
12. Clark, Mason. Russia’s Main Lesson from Syria: Improving Command and Control, Institute for the Study of War, January 2021. //https://www.jstor.org/stable/resrep28851.5/ - достъпно на 20.07.2023 г.
13. McDermott, Roger. Russian Military Introduces New Automated Command-and-Control Systems, Eurasia Daily Monitor, Volume 16, Issue 86, June 11, 2019. //https://jamestown.org/program/ - достъпно на 17.07.2023 г.